

Pleidooi voor een
**Dierwaardige
Rundveefokkerij**

31-03-2025

¹ Afbeelding: (Sabine Grootendorst)

 **Caring
Farmers**

VOORWOORD

Op 2 januari 2025 werd in Engeland een kalfje geboren (zie afbeelding).² Sommige wetenschappers en de melkveesector zijn opgetogen, want 'Hilda is een belangrijke stap in de verduurzaming van de Engelse melkveesector. Met Hilda als eerste stap hoopt men de methaanuitstoot van koeien flink terug te dringen.

Hilda werd geboren door IVF in combinatie met een draagmoeder. **Haar doel: een hoog producerende melkkoe te worden met een lage methaanuitstoot door de genetische selectie van haar ouders.** Door eicelpuncties, IVF en draagmoeders kunnen wetenschappers en fokkers genetica van de veestapel nog verder bijsturen. Goed voor het klimaat, zo wordt gejubeld.

Hoe past deze ontwikkeling in andere maatschappelijke opgaven? Wat betekent dit voor het welzijn voor de dieren en de dierwaardige veehouderij?

Waar gaat deze techniek nog meer voor ingezet worden? En zijn er geen andere manieren te bedenken om de methaanuitstoot naar beneden te brengen die meer recht doen aan de intrinsieke waarde van de dieren?

Nu in Nederland de discussie rondom een dierwaardige veehouderij volop bezig is, en de overheid bezig is om in de wet vast te leggen waar de huisvesting van dieren aan moet voldoen zodat dieren natuurlijk gedrag kunnen vertonen, kijkt Caring Farmers graag een stap verder. Niet alleen naar de huisvesting, maar ook naar de fokkerij van dieren.

Welke foktechnieken vinden we dierwaardig en welke vinden we te invasief? Zouden we niet moeten fokken op robuuste gezonde dieren die passen in een ecologisch verantwoorde veehouderij?

Wij denken dat de discussie over dierwaardige fokkerij niet los niet los staat van de discussie over huisvesting van dieren.

Vandaar dit pleidooi als gespreksstarter.

² <https://www.independent.co.uk/climate-change/news/ivf-cow-birth-dairy-dumfries-b2672717.html> (afbeelding Hilda)

CARING FARMERS

Wie wij zijn

Stichting Caring Farmers is een groep van bijna 400 pionierende boeren die werken aan een dierwaardige en natuurinclusieve kringlooplandbouw van de toekomst. Een landbouw waarin we niet meer dieren houden dan we van eigen land kunnen voeden, waar alle dieren gezond zijn en buiten lopen, waarin gebruik wordt gemaakt van de kracht van de natuur met zo min mogelijk chemische input en waar boeren weer de baas zijn op eigen bedrijf en de prijzen eerlijk.

Onze rol in de transitie naar een dierwaardige veehouderij

Caring Farmers is partner van het Convenant Dierwaardige Veehouderij - geïnitieerd door het ministerie van LNV (nu LNVN) - samen met markt- en ketenpartijen, ministerie, de veehouderijsectoren en de Dierenbescherming. Wij staan volledig achter het uitgangspunt dat dieren niet langer moeten worden aangepast aan de houderij, maar dat de houderij rekening moet houden met het natuurlijke gedrag van dieren.

Hierbij staan de 6 leidende principes van dierwaardigheid van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) centraal:

1. Erkenning intrinsieke waarde dier
2. Goede voeding
3. Goede leefomgeving
4. Goede gezondheid
5. Natuurlijk gedrag
6. Positieve emotionele toestand

Het fundament van dierwaardigheid is het respecteren én **waarborgen van de intrinsieke waarde/integriteit (1)** van het dier. Integriteit houdt enerzijds in het niet aantasten van delen van het lichaam of de fysieke werking ervan te veranderen, en anderzijds de mogelijkheid van het dier om zich onafhankelijk te handhaven in een geschikte omgeving voor het dier. Hier liggen **fysieke basisbehoeftes (2,3,4)** aan ten grondslag; goede voeding, leefomgeving en gezondheid. Even belangrijk is dat het dier de mogelijkheid en **ruimte moet krijgen om natuurlijk gedrag (5) te kunnen vertonen** en om stress, ongemak en angst te vermijden. Dit is essentieel om te komen tot een staat waarin het dier een **positieve emotionele toestand (6) kan ervaren** en dus een dierwaardig bestaan kan hebben.

Vertaling naar de rundveehouderij

Op basis van deze definitie ziet Caring Farmers een dierwaardig bestaan voor een koe als volgt: een koe is weer een koe volgens haar natuurlijke aard, namelijk een graasdier, een zoogdier en een kuddedier. Alle runderen worden voorzien in hun basisbehoeften: grazen in de wei en een sociaal leven in een kudde.

Daarbij hoort een dierwaardige fokkerij die stuurt op robuuste gezonde dieren die goed functioneren in hun natuurlijke omgeving. We gebruiken koeien voor melk én vlees, en stappen zo veel mogelijk af van de scheiding tussen de hoogproductieve melkveehouderij, de vleeskalverhouderij en de vleesveehouderij.

WIJ MAKEN ONS ZORGEN!

Dierwaardigheid en de landbouwtransitie

Onze landbouw staat voor een groot aantal uitdagingen in de transitie naar een kringlooplandbouw; klimaatverandering, de stikstofcrisis, methaanuitstoot, slechte bodem- en waterkwaliteit, extreem weer, drastische achteruitgang van de biodiversiteit, schaarste van grondstoffen, de mestcrisis... om slechts een aantal te benoemen.³ **Caring Farmers pleit voor een integrale aanpak van deze problemen waarbij dierwaardigheid een voorwaarde is.** Zo'n aanpak kan de maatschappij 2 miljard per jaar opleveren en meer brede welvaart. Dat blijkt uit een maatschappelijke kosten en batenanalyse⁴ die we samen met de Dierenbescherming maakten.

De fokkerij mist in de discussie over een dierwaardige veehouderij

Het Convenant Dierwaardige Veehouderij is bedoeld om samen te werken naar een dierwaardige veehouderij in 2040. Al snel werd in de onderhandelingen besloten dat eerst gefocust zou worden op de huisvesting en pas later op de fokkerij, slachterij en transport.

Caring Farmers is echter van mening dat huisvesting en fokkerij niet los van elkaar kunnen staan. Van een hoogproductieve koe die binnen leeft op voornamelijk krachtvoer, wordt iets geheel anders gevergd dan een koe die in sociale groepen vooral buiten leeft op kruidenrijk grasland.

Wanneer het fokken op koeien met een lage methaanuitstoot (zoals in het voorbeeld van Hilda) wordt geopperd als oplossing voor de overmatige methaanuitstoot van de melkveehouderij, dan staat dit haaks op dierwaardigheid.

Dit is namelijk fokken op specifieke eigenschappen die de natuurlijke aard en integriteit van de koe aantasten.

³ Zienswijze "Dierwaardige veehouderij" RDA, 2021, p. 25

⁴ <https://caringfarmers.nl/wp-content/uploads/2024/10/Rapport-dierwaardige-veehouderij-3.pdf>

DE NEDERLANDSE RUNDVEEFOKKERIJ:

fokdoelen en technieken

De fokdoelen

De Nederlandse landbouw is een van de hoogst productieve voedselproductiesystemen ter wereld. Na de Tweede Wereldoorlog is deze in snel tempo gemoderniseerd met als uitgangspunten schaalvoordelen en specialisatie. De rundveehouderij heeft zich mee ontwikkeld in deze richting en heeft zich gespecialiseerd op hoge productie.

Deze verandering is heel snel gegaan. In 1975 bestond de Nederlandse rundveehouderij nog voornamelijk uit drie dubbeldoelrassen: Fries Hollands rundvee (76%), Maas-Rijn-IJssel vee (22%) en Blaarkop runderen (2%). Momenteel behoort meer dan 90% van het Nederlandse vee tot het Holstein Friesian ras⁶, dat gespecialiseerd is in melkproductie, terwijl de drie oorspronkelijke Nederlandse dubbeldoel rassen drastisch in aantal zijn afgenomen.

De runderhouderij is nu verdeeld in drie specialisaties: melkproductie, kalfsvleesproductie of de productie van luxere vleesdelen. De fokkerij staat in dienst van twee van deze drie specialisaties: melk- óf vleesproductie. Voor de uitstootkalveren uit de melkveehouderij is geen fokprogramma.

De afgelopen decennia is de eenzijdige selectie op hoge productie gelukkig al wat aan het verschuiven naar selectie op een gezondere koe, maar nog steeds staat de melkkoe voornamelijk in dienst van een hoge productie. De gemiddelde melkproductie van een koe is in de laatste 100 jaar toegenomen van 2.500 liter in 1900 tot 8.864 liter in 2021⁷ en stijgt nog steeds (9.354 liter in 2024⁸).

Hoge producties zijn niet het beste voor het dier, maar gaan ten koste van de gezondheid van runderen en dat van hun kalveren.

Ondanks vele inspanningen van de sector, is de leeftijd van een melkkoe stabiel laag, rond de 6 jaar⁸ terwijl een koe wel vijftien tot twintig jaar oud kan worden. Ook de kalversterfte is erg hoog ondanks het hoge antibioticumgebruik in de kalverhouderij.

Bij vleesvee is men de laatste jaren ook de fokdoelen aan het bijstellen: bij dikbilrassen probeert men nu meer te letten op natuurlijke geboortes. Maar nog steeds zijn deze rassen toegestaan, en worden te veel kalveren met keizersneden ter wereld gebracht. De gestelde doelen worden niet gehaald, aldus de Wageningen Universiteit.⁹

⁶ <https://www.melkveebedrijf.nl/fokkerij-melkvee/holstein-friesian/meer-dan-90-van-nederlands-vee-is-holstein-friesian-ras/>

⁷ <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2023/hoeveel-melk-geeft-een-koe/>

⁸ <https://www.melkveebedrijf.nl/melkveebedrijf/melkwinning/fors-meer-honderdtonners-in-2024/>

⁹ <https://open.overheid.nl/documenten/1e942bcf-7eb8-41ac-9166-1057ff68ec9a/file>

Willen we fokken op hoornloze koeien om verwondingen te verminderen? Hoorns worden gebruikt om een rangorde vast te stellen en hebben een functie in de mineralenbalans en warmteregulering. Maar kunnen ook leiden tot verwondingen bij elkaar en andere koeien. Is hoornloos fokken de oplossing of kunnen we ook kijken naar hoorndoppen, hoorns die naar beneden wijzen, of moeten we toch meer aandacht besteden aan management? Nu de wolf weer terug in Nederland is, zijn hoorns niet juist belangrijk? Koeien met hoorns zou het streven moeten zijn. Dit verdient aandacht en onderzoek.

Er zijn zorgen dat nieuwe foktechnieken leiden tot vergroting van de problemen met inteelt. Het risico is dat de veestapel genetisch uniformer wordt door het steeds sneller en selectiever fokken. Een uniformere veestapel heeft een lager aanpassingsvermogen voor veranderende omstandigheden, maar ook de robuustheid en gezondheid kunnen worden aangetast. Een dierwaardige veestapel moet juist robuust zijn en zich goed kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden.

De moderne melkkoe is aangepast aan een leven met eiwitrijk (kracht)voer en zijn sociale kwaliteiten zoals moederzorg kwijtgeraakt. Hiermee is de koe steeds verder afgeraakt van haar natuurlijke voorouder: een graasdier, een zoogdier en een kudde-dier.

Wij zien een dierwaardige rundveefokkerij als eentje die in dienst staat van een dierwaardige veehouderij en koeien en stieren voortbrengt die hierin passen en goed gedijen.

Caring Farmers ziet graag een transitie naar een geïntegreerd melk- en vleesveehouderij waarbij de kalveren op melkveebedrijven die niet ter vervanging van de melkkoeien dienen, een volwaardige plaats krijgen in de vleesveehouderij. Hiervoor is een andere fokkerij nodig die gericht is op een verdere ontwikkeling van dubbeldoelrassen. Behalve meer dierenwelzijn, levert dit milieuwinst.¹⁰

"De uiers van de huidige melkkoeien (m.n. de Holstein Friesian) hangen zo laag, met een andere speenvorm en speenplaatsing, dat het zogen door kalveren wordt bemoeilijkt."¹¹

¹⁰ <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2020/01/25/vleesproductie-melkkoeien-zorgt-voor-milieuwinst>

¹¹ <https://kalfjesbijdekoe.nl/wp-content/uploads/Handleiding-Kalf-bij-Koe-maar-hoe.pdf>

Foktechnieken

Het aantal technieken is de laatste decennia flink toegenomen en met huidige ontwikkelingen zoals genetische selectie gaan razendsnel. Dit kan behulpzaam zijn, bijvoorbeeld om erfelijke ziektes en fysieke gebreken te voorkomen.

Op basis van de RDA-principes beschouwen wij een foktechniek dierwaardig wanneer het:

- Geen invasieve ingreep is die afbreuk doet aan de integriteit van de koe of stier;
- Geen fysieke ingreep is die pijn, ongemak of stress veroorzaakt;
- Niet in strijd is met het natuurlijke gedrag;
- Veilig, schoon en comfortabel uitgevoerd wordt.

Op basis van deze uitgangspunten beschouwen we de volgende foktechnieken als 'niet dierwaardig' en pleitten voor het aanpassen of uitbannen van het gebruik ervan:

- **Embryotransplantatie (ET) + in vitro fertilisatie (IVF) of ex vitro fertilisatie** houdt in dat een eicel van een genetisch geprefereerde koe wordt getransplanteerd naar de draagmoeder van een andere koe. Dit vereist het oogsten van de eicellen uit de baarmoeder van de moederkoe en het kunstmatig inbrengen bij een donorkoe. De voornaamste reden om ET te gebruiken is de strikte (genetische) selectie in de vrouwelijke bloedlijn en het groot aantal nakomelingen dat hieruit gefokt kan worden. Genetische uniformiteit ligt hier op de loer. Het is een invasieve ingreep die haaks staat op de natuurlijke aard van een koe en afbreuk doet aan haar integriteit;
 - **Superovulatie** gaat meestal gepaard met ET. Een koe krijgt herhaaldelijk hormonale injecties toegediend die de eicelproductie verhogen.¹² Dit is volledig in strijd met haar natuurlijke cyclus. Deze injecties zijn invasief en veroorzaken onnodig pijn, stress en ongemak;
 - **Oestrussynchronisatie** houdt in dat oestruscycli van een groep koeien gesynchroniseerd worden door het toedienen van hormonale injecties.¹² Hierdoor vinden de ovulaties op hetzelfde moment plaats. Net als superovulatie is het gebruik van hormonale injecties niet dierwaardig;
 - **Ovum Pick-up (OPU)** ook wel eicelpunctie genoemd, is een techniek waarbij onrijpe eicellen bij zowel volwassen als niet-geslachtsrijpe jonge koeien geoogst worden.¹³ Dit is voor veel fokkers zeer aantrekkelijk, omdat er sneller doorgefokt kan worden. Het is zeer invasief en doet afbreuk aan de integriteit door haar eicellen vroegtijdig weg te halen. De toepassing op jonge koeien staat haaks op hun natuurlijke groei.
 - **Partusinductie** houdt in het stimuleren van de bevalling door een koe hormonale injecties toe te dienen. Snelwerkende corticosteroiden verhogen het risico dat de placenta vast blijft zitten¹⁴; een groot gezondheidsrisico voor de koe.
 - **Spermavangen d.m.v. elektro-ejaculatie [EE]** en het gebruik van door EE gewonnen zaad is verboden in Nederland. Het is een invasieve techniek en staat haaks op natuurlijke gedrag.
- "Embryotransplantatie, ovum pick-up, oestrussynchronisatie, partusinductie... Het wordt gebruikt op dieren die nog niks hebben laten zien. Er komt onverantwoorde snelheid in de fokkerij."*
- Caring Farmer Dirk Gravesteyn -

¹² Embryo Transfer in Cattle Production and Its Principle and Applications, Mebratu, B., Fesseha, H. & Goa, E., januari 2020, p. 42

¹³ Ovum pick-up in cattle: a 25 yr retrospective analysis, Boni, R., Anim Reprod, volume 9, nr. 3, september 2012, p. 362-369

¹⁴ Induction of parturition in cattle, Singha, S. & Pal, P., Agrialis, Vol. 1, Ed. 5, p. 18

Dierwaardige foktechnieken:

Technieken die passen bij de natuurlijke aard van koeien en stieren, die niet invasief zijn, die geen pijn, stress en ongemak veroorzaken en die geen afbreuk doen aan hun intrinsieke waarde.

Wij pleiten voor een goed gesprek en meer onderzoek over de volgende technieken:

- **Natuurlijke voortplanting** is de meest natuurlijke manier van fokken. Het is immers de aard van het dier, en helemaal mooi wanneer stier en koe een eigen keuze hebben. Het vergt wel de aanwezigheid van véél meer stieren dan kunstmatige inseminatie. Ook moet worden opgelet dat geslachts- of erfelijke ziektes niet worden overgedragen. Om dit te voorkomen kunnen stieren en koeien getest worden;
- **Kunstmatige inseminatie (KI)** betekent het handmatig inbrengen van geoogst sperma via een pistolet bij een tochtige koe. Mits KI zorgvuldig wordt uitgevoerd door een bevoegd persoon, kan de stress, pijn en het ongemak voor de koe geminimaliseerd worden. Het staat haaks op 'integriteit van het dier' maar kent ook hygiëne en gezondheidsvoordelen ten opzichte van natuurlijke voortplanting en er zijn minder stieren nodig.
- **Spermavangen (d.m.v. Kunstmatige Vagina's)** houdt in dat gemeenschap wordt gesimuleerd door het gebruik een kunstmatige vagina (KV). De dierwaardigheid van deze techniek valt te betwisten. Hoewel het weinig tot geen stress en pijn veroorzaakt, is het geen natuurlijk gedrag en moet de stier getraind worden. Aandacht voor het leven (bv de huisvesting en weidegang) van de stieren is belangrijk.

“Boeren zijn jarenlang gestimuleerd om steeds hogere producties te halen. Ze kwamen daardoor aan het infuus van de krachtvoer-, kunstmest- en farmaceutische industrie die hen financieel uitmelkt. Met minder koeien kan je evenveel verdienen, en je houdt bovendien veel tijd over.”
- Caring farmer Matthijs de Haan -

OPROEP AAN BELEIDSMAKERS

We stellen de volgende praktische oplossingen voor die op de lange termijn naar een dierwaardige rundveefokkerij leiden, maar ook oplossingen die direct te implementeren zijn voor boeren;

- **Start zo snel mogelijk het gesprek over een dierwaardige en anticiperende fokkerij** waardoor de veestapel de tijd krijgt die ze nodig heeft om zich in de landbouwtransitie aan te passen aan een dierwaardige veehouderij. Dit sluit aan bij het WUR rapport 'Fokdoelen en rundrassen voor natuurinclusieve kringlooplandbouw' uit 2025;¹⁵
 - **Ontwikkel duidelijke, praktische richtlijnen voor de 6 principes van dierwaardigheid (RDA)** die implementeerbaar zijn met nadruk op robuustheid, gezondheid, lange levensduur, natuurlijk gedrag en genetische diversiteit. Deze richtlijnen moeten niet alleen de basisprincipes van dierwaardigheid omvatten, maar ook praktische voorbeelden bieden;
 - **Stimuleer het gebruik van dubbeldoelrassen** voor zowel melk- als vleesproductie. Dubbeldoelrassen zijn minder doorgefokt op één specialisatie en daardoor vaak robuuster. Bovendien draagt een integratie van melk- en vleesveesector bij aan het afbouwen van de kalverhouderij die de grootste uitdaging heeft om dierwaardig te worden;
 - **Hanteer een minimumleeftijd voor fokdieren** zodat alleen met runderen gefokt worden die volgroeid zijn en die zichzelf bewezen hebben;
 - **Bevorder genetische diversiteit** door als boer en fokkerij daarop te fokken en door als overheid met regelgeving de integratie van melk- en vleesketens te faciliteren en stimuleren. Zo ga je inteelt tegen en zorg je op de lange termijn voor een robuuste veestapel met een goed aanpassingsvermogen;
 - **Gebruik en deel praktijkkennis en -ervaring** van boeren, veeartsen en andere experts om de transitie naar een dierwaardige rundveefokkerij (en veehouderij) te ondersteunen. Jarenlange ervaring en kennis bieden waardevolle inzichten en geven praktische handvaten aan boeren die enorm kunnen helpen om verandering te realiseren. Door wetenschap en ervaring te combineren, zijn boeren beter in staat om op een dierwaardige manier met hun dieren om te gaan;
- "Als je achttien of ouder bent, mag je afkijken! Voor die tijd nog niet. Je hoeft het wiel dus niet opnieuw uit te vinden. Kennisdelen kan erg waardevol zijn," - Caring farmer Jasper Meerkerk -*
- **Faseer niet-dierwaardige foktechnieken uit** waarbij de sector tijd en ruimte krijgt om haar bedrijfsvoering aan te passen; investeer niet in nieuwe technieken en innovaties die haaks staan op dierenwelzijn.
 - **Betere regels voor de biologische veehouderij;** momenteel worden biologische boeren gedwongen om sperma vanuit de biologische rundveefokkerij af te nemen. Echter die genenpool is klein. Voor de genetische diversiteit is het belangrijk om ofwel de regels te versoepelen ofwel flink te investeren in speciale fokprogramma's voor biologische stieren.

"Tweeweg-, drieweg-, vierwegkruisingen... Ik noem het zelf een multiculturele veestapel. Oude rassen door elkaar gebruiken zorgt voor een probleemloze koe." - Caring Farmer Koopmans -

¹⁵ <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/kennisonline-onderzoeksprojecten-lvn/kennisonline/fokdoelen-en-rundrassen-voor-natuurinclusieve-kringlooplandbouw.htm>

Als Caring Farmers vinden we dat een visie op de fokkerij niet mag ontbreken in het proces naar een dierwaardige en natuurinclusieve veehouderij. De fokkerij zou juist voorop moeten lopen en anticiperend fokken voor het dierwaardige en duurzame landbouwsysteem waar we naartoe bewegen om ecologische doelen te kunnen behalen.

Met deze visie doet Caring Farmer een voorzet om de discussie over een dierwaardige rundveefokkerij op gang te brengen. We beseffen dat er nog veel meer over te zeggen is en over sommige punten te discussiëren valt, en dat is ook juist onze bedoeling.

Voorbeelen van boeren die de stap hebben gemaakt

Boerderij Ruimzicht is een multifunctioneel Biodynamisch landbouwbedrijf met een familiekudde bestaande uit 30 melkkoeien met bijbehorende kalfjes, pinken en vaarzen in één groep. Het vee is een kruising tussen MRIJ, HF en Fleckvieh. Er is een eigen fokstier aanwezig. Alle kalveren – ook de stiertjes – blijven 3 maanden bij de moederkoe en allemaal op het bedrijf van 47 hectare cultuurgrond. De dieren die niet nodig zijn voor vervanging worden opgefokt voor de productie van vlees. Ook de oudere dubbeldoelkoeien zijn na vervanging door jongvee mooi bespierd en al het vlees wordt in de boerderijwinkel verkocht.

Op de biologische boerderij De Groene Geer lopen koeien zoveel mogelijk buiten en krijgen een dieet van gras, klaver en kruiden. Boer Heikoop probeert het Brown Swiss-ras in de veestapel te kruisen, een sterk en vriendelijk koeienras dat een redelijke melkgift heeft en bovendien een prima vleeskwaliteit. Wanneer de koe niet meer goed kan functioneren, vanwege gezondheid of omdat ze weinig melk geeft, wordt ze naar een lokale slachterij gebracht. Het vlees wordt in eigen winkel verkocht, naast de kaas en de melk. Hierdoor wordt de koe in haar totaliteit benut, en levert ze de boer op verschillende manieren financieel wat op.

Caring Farmer Jaring Brunia fokt stieren voor de biologische fokkerij en KI. Alle stieren krijgen een sober rantsoen van gras en kuilvoer, aangevuld met wat luzernebrok en mineralen. Ze lopen zo lang mogelijk buiten, dag én nacht. Hij fokt met vrije bloedlijnen, om inteeltsnelheid laag te houden. De focus ligt op het fokken van dieren die het beter doen in dezelfde omstandigheden, dus op robuustheid, gezondheid en een lange levensduur.

